

OBSAH

Předmluva	5
Přehled hlavních použitých značek	15

I. ÚVOD

1. Elektronické měření, jeho možnosti a stav u nás a v cizině	17
1. 1. Použití elektronických měřicích přístrojů ve sdělovací technice	17
1. 2. Použití elektronických měřicích přístrojů v jiných oborech . .	17
1. 3. Stav elektronické měřicí techniky u nás a v cizině	18
2. Použití elektronek v měřicích přístrojích	19
2. 1. Přehled	19
2. 2. Druhy elektronek pro měřicí přístroje	20
2. 3. Volba elektronek a jejich pracovních podmínek	22
2. 4. Základní charakteristiky elektronek	25
2. 5. Zvláštní charakteristiky elektronek	26
3. Důležité poznatky o obvodech	29
3. 1. Lineární a nelineární obvody	29
3. 2. Grafické řešení jednoduchých obvodů	30
3. 3. Pasivní a aktivní dvojpóly	32
3. 4. Čtyrpóly	35
3. 5. Kladná zpětná vazba	37
3. 6. Záporná zpětná vazba úměrná napětí	39
3. 7. Kathodový sledovač triodový	40
3. 8. Kathodový sledovač pentodový	42
3. 9. Derivační a integrační obvody	42
4. Zásadní hlediska při návrhu měřicích přístrojů	47
4. 1. Postup při theoretickém návrhu a praktických zkouškách . .	47
4. 2. Konstrukční zásady	47
4. 3. Dokumentace vývojové práce	50
4. 4. Přesnost, stálost a bezpečnost činnosti	50
4. 5. Údržba elektronických měřicích přístrojů	52
4. 6. Kontrola a opravy	53

II. ELEKTRONKOVÉ PŘÍSTROJE PRO MĚŘENÍ ZÁKLADNÍCH ELEKTRICKÝCH VELIČIN

5. Stejnoseměrné voltmetry	55
5. 1. Anodový voltmetr s pevným předpětím	55
5. 2. Anodový voltmetr s poloautomatickým předpětím	56
5. 3. Voltmetr bez předpětí	58
5. 4. Kompensační voltmetr s velkou vstupní impedancí	60
5. 5. Můstkový anodový voltmetr s jednou elektronkou	62
5. 6. Můstkový anodový voltmetr se dvěma elektronkami	63
5. 7. Můstkový katodový voltmetr se dvěma elektronkami	64
5. 8. Praktický návrh můstkového katodového voltmetru	66
6. Střídavé voltmetry	70
6. 1. Seriový diodový usměrňovač	70
6. 2. Paralelní diodový usměrňovač	71
6. 3. Mřížkový detektor	74
6. 4. Anodový detektor	75
6. 5. Proudový detektor	76
6. 6. Kvadratický detektor	78
6. 7. Vysokofrekvenční detektory	79
6. 8. Kombinace detektorů s katodovým můstkem	81
7. Voltmetry speciální	82
7. 1. Měření velmi malých stejnosměrných napětí	82
7. 2. Přímou ukazující milivoltmetry a mikrovoltmetry	82
7. 3. Srovnávací milivoltmetry a mikrovoltmetry	83
7. 4. Voltmetry pro napětí tvarových průběhů	83
7. 5. Elektronkové galvanometry	86
7. 6. Elektronkové wattmetry	87
8. Elektronkové fázoměry	88
8. 1. Měření Lissajousovými obrazy	89
8. 2. Obrazkový fázoměr s rovnoměrnou stupnicí	90
8. 3. Měření s fázovými měniči (fázový můstek)	93
8. 4. Měření fáze na vysokých kmitočtech	96
8. 5. Přímou ukazující fázoměry	96
8. 6. Impulsové měření fáze	98
9. Elektronkové kmitoměry	98
9. 1. Srovnávací měření elektronkovým oscilografem	99
9. 2. Můstky pro měření kmitočtu	100
9. 3. Měření laděnými čtyřpóly	100
9. 4. Přímou ukazující elektronkové kmitoměry	101
9. 5. Absorpční vlnoměry	102
9. 6. Záznamové vlnoměry	103
9. 7. Měření generátory harmonických	104

10. Oscilografy	106
10. 1. Základní části oscilografu	106
10. 2. Časové rozvinutí obrazu elektrického napětí	108
10. 3. Jednorázové časové základny	109
10. 4. Časové značkování obrazu	113
10. 5. Speciální oscilografy	114
10. 6. Sondy	115
10. 7. Zpožďovací vedení	116
10. 8. Elektronkový přepínač	118

III. PROUDOVÉ ZDROJE

11. Zdroje stejnosměrného proudu	120
11. 1. Síťové usměrňovače nízkého napětí	120
11. 2. Základní tvary vyhlazovacích filtrů	122
11. 3. Složené filtry	124
11. 4. Vazba zdrojem na nízkých kmitočtech	126
11. 5. Vazba zdrojem na vysokých kmitočtech	126
11. 6. Zdroje vyšších napětí	126
11. 7. Vysokofrekvenční zdroje	127
11. 8. Impulsové zdroje	128
12. Zdroje se stálým napětím	129
12. 1. Doutnavkový ustalovač napětí	129
12. 2. Elektronkové ustalovače napětí a proudu	131
12. 3. Ustalovače vysokého napětí	132
12. 4. Ustalovače střídavého napětí	133
12. 5. Všeobecné připomínky k návrhu zdrojů stálého napětí	136
13. Zdroje střídavého napětí — oscilátory <i>LC</i>	136
13. 1. Podstata oscilátoru	136
13. 2. Oscilátory <i>LC</i> se selektivní zpětnou vazbou	136
13. 3. Oscilátory <i>LC</i> se selektivním zesílením	138
13. 4. Oscilátory se selektivní zpětnou vazbou i zesílením	139
13. 5. Stálost oscilací	139
13. 6. Stálost výstupního napětí	140
13. 7. Stálost kmitočtu	142
13. 8. Skreslení výstupního napětí oscilátoru	142
14. Zdroje střídavého napětí — oscilátory <i>RC</i>	143
14. 1. Oscilátory <i>RC</i> se zpětnou vazbou Wienovým členem	143
14. 2. Oscilátory s několika členy <i>RC</i>	145
14. 3. Oscilátory <i>RC</i> se selektivním zesílením	146
14. 4. Oscilátory <i>RC</i> se selektivní kladnou i zápornou vazbou	148

14. 5.	Samočinná regulace vazby a výstupního napětí u oscilátorů <i>RC</i>	149
14. 6.	Závěrečný přehled	151
15.	Měřicí oscilátory	152
15. 1.	Měřicí oscilátory s amplitudovou modulací	152
15. 2.	Měřicí oscilátory s kmitočtovou modulací	153
15. 3.	Záznějové oscilátory plynule laditelné	156
15. 4.	Záznějové oscilátory kmitočtově modulované	158
15. 5.	Oscilátory řízené krystaly	159
15. 6.	Stínění měřicích oscilátorů	161
15. 7.	Děliče výstupního napětí	161
16.	Zdroje napětí pravoúhlého průběhu	163
16. 1.	Omezovače	163
16. 2.	Spoušťové obvody	166
16. 3.	Spoušťové obvody se dvěma klidovými stavy	166
16. 4.	Spoušťové obvody s jedním klidovým stavem	169
16. 5.	Multivibrátory	170
16. 6.	Kathodově vázané multivibrátory	173
17.	Zdroje pilovitých napětí	176
17. 1.	Základní podmínky	176
17. 2.	Zdroj pilovitého napětí s výbojkou	178
17. 3.	Zdroj s výbojkou a nabíjecí pentodou	178
17. 4.	Třípentodové zapojení (časová základna)	179
17. 5.	Zapojení s multivibrátory	180
17. 6.	Rázující oscilátor	181
18.	Zdroje různých tvarových napětí	182
18. 1.	Dvoumřížkový transitron	182
18. 2.	Millerův transitron	183
18. 3.	Dynatron	183
18. 4.	Synchronisace zdrojů tvarových napětí	184
18. 5.	Měřicí impulsové oscilátory	187

IV. ZESILOVAČE

19.	Všeobecné poznatky o zesilovačích	189
19. 1.	Požadované vlastnosti zesilovačů	189
19. 2.	Rozdělení zesilovačů	189
19. 3.	Vlastnosti zesilovačů	190
20.	Charakteristiky zesilovačů	191
20. 1.	Kmitočtová charakteristika zesílení	191
20. 2.	Kmitočtová charakteristika fázového posunu	192
20. 3.	Polární charakteristika převodu	193

20. 4.	Kmitočtová charakteristika zpoždění	193
20. 5.	Časová charakteristika	194
20. 6.	Vliv dalších časových konstant v zesilovači	195
21.	Základní zapojení zesilovačů	198
21. 1.	Zesilovače nesouměrné s konduktivní vazbou	198
21. 2.	Souměrné zesilovače	201
21. 3.	Měřicí zesilovače s kapacitní vazbou	202
21. 4.	Širokopásmový zesilovač	202
21. 5.	Zesilovače proudu	205
21. 6.	Zesilovače výkonu	206
21. 7.	Selektivní zesilovače	207
22.	Úpravy kmitočtových charakteristik	209
22. 1.	Zvětšení zesílení na nízkých kmitočtech	209
22. 2.	Omezení zesílení na vyšších kmitočtech	210
22. 3.	Úprava charakteristik rovnoměrnou zápornou zpětnou vazbou	213
22. 4.	Zesilovače se zpětnou vazbou závislou na kmitočtu	216
22. 5.	Zesilovače se zesílením i zpětnou vazbou závislou na kmitočtu	217
22. 6.	Kompensace kapacity mezi mřížkou a anodou	218
22. 7.	Korekce zesílení na vysokých kmitočtech indukčností	219
22. 8.	Přechodné děje v zesilovači a jejich rozbor	223
23.	Zvláštní obvody měřicích zesilovačů	225
23. 1.	Vytváření souměrného napětí	225
23. 2.	Řízení zesílení	229

V. PŘÍSTROJE PRO MĚŘENÍ IMPEDANCÍ

24.	Měření odporů	231
24. 1.	Měření srovnávací (děličem)	231
24. 2.	Měření velkých odporů	234
24. 3.	Můstková měření odporů	235
24. 4.	Měření malých odporů	238
24. 5.	Měření odporů střídavým proudem	238
25.	Měření kapacit	239
25. 1.	Metoda s přímým čtením hodnoty	239
25. 2.	Kompensační metoda	239
25. 3.	Substituční metoda	240
25. 4.	Resonanční metoda	240
25. 5.	Záznějová metoda	241
25. 6.	Měření můstková	242
25. 7.	Rozptylové veličiny	246
25. 8.	Měření „pronikových“ neboli „třípólových“ kapacit	247
25. 9.	Měření elektrolytických kondensátorů	248

26. Měření cívek	248
26. 1. Methoda s přímým čtením hodnoty	248
26. 2. Kompensační metoda	248
26. 3. Substituční metoda	249
26. 4. Resonanční a záznejová metoda	249
26. 5. Měření vlastní kapacity cívky	249
26. 6. Měření můstkově	251
26. 7. Měření cívek s ferromagnetickým jádrem.	251
26. 8. Měření vzájemné indukčnosti a činitele vazby	252
27. Měření jakosti okruhů	255
27. 1. Základní pojmy	255
27. 2. Měřič jakosti s odporovým vazebním členem	261
27. 3. Měřič jakosti s vazbou velkým kondensátorem	262
27. 4. Měřič jakosti s vazbou malým kondensátorem	266
27. 5. Měřič jakosti s induktivní vazbou smyčkou s malou impe- dancí	267
27. 6. Voltmetr s velkou vstupní impedancí pro měřič jakosti	268
27. 7. Určení Q z rezonanční křivky	268
27. 8. Zákmitový měřič jakosti	269
27. 9. Měření měřičem jakosti a jeho praktická konstrukce	269
28. Elektronické příslušenství k můstkům . . . . . s	273
28. 1. Zdroje měřicích napětí	273
28. 2. Zdroje polarisačního napětí a magnetisačního proudu	273
28. 3. Měření střídavého sycení	274
28. 4. Ukazatelé vyrovnání můstku	274

VI. ZVLÁŠTNÍ ELEKTRICKÁ MĚŘENÍ

29. Měření modulace	276
29. 1. Základní poznatky	276
29. 2. Měření časového průběhu amplitudově modulovaného napětí oscilografem	277
29. 3. Měření modulační charakteristiky	278
29. 4. Methoda s přímým čtením hloubky amplitudové modulace	280
29. 5. Základy frekvenční a fázové modulace	282
29. 6. Diskriminátory	283
29. 7. Měření impulsové modulace	285
30. Měření útlumu	286
30. 1. Podstata měření útlumu	286
30. 2. Logaritmické zesilovače	286
30. 3. Logaritmické voltmetry	288

31. Měření hluku pozadí a skreslení	289
31. 1. Měření hluku pozadí	289
31. 2. Definice skreslení	289
31. 3. Potlačení základního kmitočtu filtry <i>LC</i>	290
31. 4. Potlačení základního kmitočtu filtry <i>RC</i>	291
31. 5. Efektivní hodnota všech vyšších harmonických	293
31. 6. Postup při měření skreslení	294
32. Kmitočtové analysátory	295
32. 1. Účel analysátorů	295
32. 2. Kmitočtové analysátory s filtry <i>RC</i> a s přímým měřením	295
32. 3. Frekvenční analysátory s obvody <i>LRC</i> a <i>LC</i> s přímým mě- řením	299
32. 4. Kmitočtové analysátory záznejové	302
32. 5. Analysátory radiových kmitočtů	303
32. 6. Panoramické analysátory	303
32. 7. Analysátory kmitočtového spektra	303
33. Měření magnetických elektrických a elektromagnetických polí	304
33. 1. Měření stejnosměrného magnetického pole	304
33. 2. Měření nízkofrekvenčního magnetického pole	305
33. 3. Měření vysokofrekvenčního pole	306
34. Měření elektronek	309
34. 1. Statické měření napětí a proudů	310
34. 2. Měření charakteristických veličin	312
34. 3. Měření charakteristických veličin methodou tří napětí	313
34. 4. Měření šumu, bručení a mikrofoničnosti	316
34. 5. Měření vakua	318
34. 6. Praktické provedení přístrojů pro měření a zkoušení elek- tronek	319
34. 7. Celkové uspořádání přístrojů pro měření elektronek	302
34. 8. Zapisovače charakteristik	321

VII. POUŽITÍ ELEKTRONICKÝCH PŘÍSTROJŮ

35. Základní fyzikální a mechanická měření	323
35. 1. Měření délek	323
35. 2. Měření základních mechanických veličin	324
35. 3. Snimače s velkou rychlostí postupného pohybu	327
35. 4. Měření tlaku	327
35. 5. Měření času	328
35. 6. Počítače impulsů	329
35. 7. Měření otáček	331

36. Měření v chemii	332
36. 1. Konduktometrie	332
36. 2. Potenciometrie	333
36. 3. Polarografie	334
36. 4. Měření vlhkosti	334
37. Měření v atomistice	335
37. 1. Detektory záření	335
37. 2. Vlastnosti Geigerových-Müllerových detektorů záření	336
37. 3. Ionizační komůrka	337
37. 4. Zhodnocení údajů detektorů	338
38. Příklady z jiných oborů použité fyziky	339
38. 1. Měření světla	339
38. 2. Měření tepla	340
38. 3. Měření zvuku	341
39. Elektronické měřicí přístroje v elektrotechnické výrobě	341
39. 1. Měřicí přístroje při výrobě přijímačů	341
39. 2. Měřicí přístroje pro výrobu a údržbu vyslačů	342
39. 3. Měřicí zařízení pro vývoj a výrobu telefonních zařízení	343
40. Měřicí přístroje v báňském a hutním průmyslu	343
40. 1. Elektronické měření v geologickém výzkumu	343
40. 2. Elektronika v hornictví	343
40. 3. Užití elektroniky v hutnictví	343
41. Elektronické přístroje ve strojírenství	344
41. 1. Měřidla a měrky	344
41. 2. Kontrola povrchu	345
41. 3. Servomechanické měřicí obvody	346
41. 4. Kontrola chodu hodinek	347
42. Elektronické měření ve zdravotnické technice	347
42. 1. Zapisování akčních proudů	347
42. 2. Vysokofrekvenční měření impedancí	347
42. 3. Použití zvukové techniky	347
42. 4. Oční lékařství	348
42. 5. Jiná měření	348
43. Elektronické měřicí přístroje v různých oborech	348
43. 1. Měření hluku a otřesů	348
43. 2. Zabezpečení dopravy	348
43. 3. Elektronika v astronomii	348
43. 4. Elektronika ve sportu	348
44. Závěr	349
Literatura	350
Rejstřík	356